

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента

Білозерської Світлани Іванівни

на дисертацію **Стельмах Оксани Вячеславівни**

**«Психологічні умови формування професійної Я-концепції
майбутніх рятівників»**,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія

За складних процесів демократизації і становлення громадянського суспільства в нашій країні дослідження психологічних умов формування професійної Я-концепції особистості перетворюється на вкрай актуальну справу. Нового суспільного і теоретико-практичного змісту набуває виконання професійного завдання у незвичайних умовах, здебільшого небезпечних для життя і здоров'я; підвищена відповідальність за порятунок людей; дефіцит часу на усвідомлення інформації, яка надходить; необхідність миттєвого ухвалення рішення, що вимагає накопичення знань та уявлень про екстремальну ситуацію й особливості адаптації до неї, формування професійних якостей, релевантних вимогам професії. У цьому зв'язку дисертаційне дослідження Стельмах О.В. конкретизує заявлену проблему стосовно можливостей майбутніх рятівників.

І хоча протягом останніх десятиліть вивченню окремих аспектів формування професійної Я-концепції присвячено значну кількість теоретичних та експериментальних досліджень, на сьогодні ще далекі від розв'язання проблеми психологічних особливостей та умов розвитку даного феномену. Одна з істотних причин цього полягає в тому, що розвиток професійної Я-концепції, як правило, досліджувався відокремлено від індивідуальних, соціальних, духовних потреб особистості, внаслідок чого одержані результати є досить неоднозначними і суперечливими. Зауважимо, що дисертантці вдалося подолати цю однобічність вивчення проблеми, чітко визначивши мету

дослідження, яка полягала в тому, щоб на основі теоретико-експериментального вивчення особливостей професійної Я-концепції майбутніх рятівників виявити психологічні умови та запропонувати засоби її цілеспрямованого формування під час навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Для реалізації розлогої за змістом мети необхідно було сконцентруватися на виконанні таких завдань: обґрунтувати теоретико-методологічні основи дослідження, здійснити структурно-функціональний та генетичний аналіз становлення і розвитку професійної Я-концепції у вищому навчальному закладі, визначити критерії та показники її сформованості у майбутніх рятівників, експериментально верифікувати концептуальну модель дослідження на предмет цілеспрямованого психолого-педагогічного керування процесом розвитку професійної Я-концепції майбутніх рятівників з метою його оптимізації.

Структура представленої дисертаційної праці відображає зазначену логіку розкриття теми.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження професійної Я-концепції майбутніх рятівників» простежено дослідження проблеми формування професійної Я-концепції в історії філософської та психолого-педагогічної думки; уточнено психологічний зміст та розкрито загальні соціально-психологічні основи поняття «професійна Я-концепція майбутніх рятівників»; розкрито джерела розвитку, механізми формування і структуру професійної Я-концепції, у складі якої виділено когнітивний, мотиваційний, емоційно-оцінний, духовно-ціннісний та поведінковий компоненти. Вибір саме таких складових виправдано тим, що вони, по-перше, є свідченням динамічності процесу становлення професійної Я-концепції і, по-друге, дають можливість визначити рівень їх сформованості для майбутньої професійної діяльності.

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічних характеристик професійної Я-концепції майбутніх рятівників» наведено програму та

обґрунтовано вибір методів констатуючого етапу експериментального дослідження. Впадає у вічі чітко сформульована мета наукового пошуку та розгалужений методичний інструментарій, які дали змогу Стельмах О.В. розробити чіткий науково-понятійний апарат дослідження, поставити конкретні завдання та домогтись їхнього послідовного розв'язання. Далі було проаналізовано результати психодіагностики окремих структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції майбутніх рятівників. Подані в дисертації теоретичні завдання і виклади знаходять своє експериментальне підтвердження на рівні науково-достовірних і надійних емпіричних результатів.

У третьому розділі «Програма формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників» поміщено програму та опис методів формувального етапу експериментального дослідження. Завдяки вдалому формуванню груп досліджуваних, які відзначалися неоднорідністю за успішністю, поведінковими реакціями та швидкістю вирішення поставлених завдань, вдалося прослідкувати динаміку особистісно-професійних змін у формуванні професійної Я-концепції та визначити психологічні умови її становлення.

Емпіричний матеріал, представлений у третьому розділі, засвідчує не лише про знання теорії, а й ілюструє вміння, що були засвоєнні у роботі з курсантами, викладачами, офіцерами, тобто тих, хто має безпосереднє відношення до становлення та формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників. Це дало можливість дисертантці одержати дані, що поглиблюють розуміння та оцінку якісних параметрів когнітивного, емоційно-оцінного, поведінкового, мотиваційного та духовно-ціннісного компонентів професійної Я-концепції. Підсумковий зріз засвідчив значуще поліпшення показників розвитку професійної Я-концепції курсантів експериментальної групи у їх співвіднесенні з аналогічними показниками курсантів контрольної групи.

У заключній частині дисертаційного дослідження представлено основні її висновки з теоретичної та експериментальної частин. Дисертанткою подається психологічний аналіз отриманих результатів, даються рекомендації щодо підвищення якості розвитку професійної Я-концепції майбутніх рятівників. На

мою думку, результати проведеного дослідження, можна інтегрувати в структуру навчально-виховного процесу вищої школи.

Заслужовує на увагу аналіз змісту та структури кожного із компонентів професійної Я-концепції, який дав можливість одержати дані про багатогранність і різноманітність професійних знань та активне особистісно-професійне життя курсантів.

Аналіз дисертаційного дослідження Стельмах О.В. свідчить про достатню культуру пошукувача як наукового дослідника: коректно, але досить критично представлена історія розгляду проблеми, чітко сформульована прийнята автором теоретична платформа дослідження, ретельно розроблені методики, представлено аналітичний та науково-узагальнюючий аналіз емпіричного матеріалу в контексті феномену «професійна Я-концепція» з метою визначення психологічних умов її становлення та розвитку. Одержані дані експериментального дослідження поглиблюють розуміння та оцінку якісних параметрів окремих структурних компонентів професійної Я-концепції.

Особливо варто наголосити на одержаних даних, що характеризують теоретичну значущість та наукову новизну дисертаційної роботи.

Дисертаційна праця виконана на багатій джерельній базі, із застосуванням різноманітних методик. Відчувається прагнення дисертантки до впорядкування і концептуального осмислення різнопланової феноменології, представленої в емпіричних даних. Однак, на цьому шляху вона зустрілася з певними труднощами.

1. На наш погляд, зміст дисертаційного дослідження ширший, ніж заявлена тема. Це знайшло відображення у формулюванні предмету, мети, припущення і завдань дослідження, а відтак і в його реалізації. У зв'язку з цим у тексті трапляються розмиті, непрояснені, а іноді суперечливі трактування. Наприклад, непереконливо подано відмінність у визначенні понять «професійна Я-концепція» та «професійна Я-концепція рятувальників».

2. Я-концепцію адекватно пізнати можна тільки в динаміці, що дозволить визначити етапи, фази в розвитку професійної самосвідомості та врахувати вікові особливості курсантів і соціальну ситуацію розвитку під час навчання у військовому закладі. З огляду на це, експериментальне дослідження компонентів професійної Я-концепції майбутніх рятівників доцільно було б піддати факторному аналізу та прослідкувати вікову динаміку у її формуванні, що зробило б висновки дослідження вагомішими.

3. Описуючи результати формуючого експерименту дисертантка не вказує, які саме впливи найбільшою мірою зумовили позитивні зміни у формуванні професійної Я-концепції майбутніх рятівників.

Вимагає подальшого шліфування стиль писемного викладу теоретичних побудов.

Однак, вказані зауваження не зменшують високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження Стельмах О.В. Загалом, дисертаційна робота є завершеним, логічно побудованим, самостійним та цілісним дослідженням. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичний.

Загальний висновок

1. Дисертаційне дослідження є самостійним теоретико-експериментальним дослідженням актуальної проблеми з вікової та педагогічної психології, основні результати якої становлять теоретичний інтерес і мають практичне значення. Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечувалась методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень, відповідністю методів дослідження його цілям, сполученням якісних і кількісних методів дослідження, а також стандартних і спеціально сконструйованих методів.

2. Представлена робота спрямована на дослідження актуальної теми, розвиває та доповнює наукові уявлення про сутність та психологічні особливості формування професійної Я-концепції в її віковому аспекті, виконана на високому рівні.

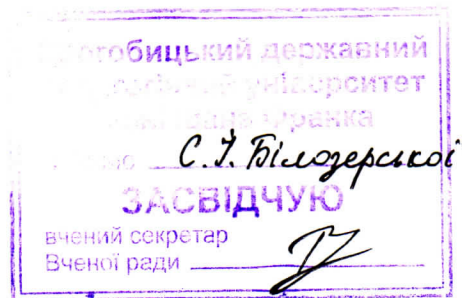
3. Зміст, структура та оформлення дисертації відповідають вимогам, що висуваються МОН України до подібного роду наукових досліджень.

4. Основні теоретичні та емпіричні положення, висновки та пропозиції дисертації знайшли відображення у необхідній кількості статей, опублікованих у наукових фахових виданнях та оприлюднено на наукових конференціях.

6. Загалом, дисертаційне дослідження «Психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників» за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваних проблем, а також за своїм практичним значенням відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання», затвердженого Міністерством освіти і науки України, а її авторка, Стельмах Оксана Вячеславівна, заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія.

**Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

С.І. Білозерська

17.03.2016р.